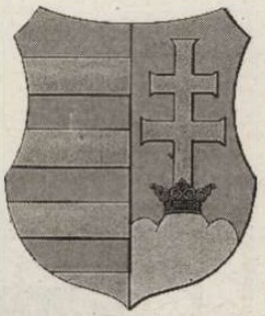

A Tóth Ilona-per – Az 1956 utáni megtorlást egyesek még ma is az áldozatok bemozolásával akarják igazolni

Néma talpak

1956 – 2006

STEFKA ISTVÁN

Tóth Ilona nem ölt embert, ártatlanul ítélték halálra... Az igazi célpont nem is Tóth Ilona volt, hanem a Péterfy Sándor utcai kórházban a forradalom leverése után is ellenálló értelmiségi csoport. A perrel a forradalom utáni ellenállást, a hősokeket akarták lejáratni – röviden így foglalta össze a megtorlás egyik legismertebb áldozatának koncepciójait perét könyvében *Jobbágyi Gábor* jogászprofesszor, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának intézetvezetője. Bár a hamis vád és a látszatbírskodás eszközeivel végrehajtott gyilkosság óta ötven év telt el, újra beszélni kell róla, mert egyesek most is bűnösnek mondják a mártírhaltalt halt orvosnőt. Mi történt valójában, ki volt Tóth Ilona, és miért kellett meghalnia? Erről beszélgettünk *Jobbágyi Gáborral*.

– Ön periratok alapján, jogi, szakmai szempontból vizsgálta a Tóth Ilona-ügyet. Egy kisebbségi véleményt megfogalmazó csoport úton-útfélen hangoztatja, hogy a szigorú orvosnő a kórházban megölt egy állítólagos ávóst. Mi az igazság?

– Akik ezt mondják, azok nem hajlandók tudomást venni a tényekről, illetve fogalmuk sincs az 1956 előtti és utáni koncepciók perének természetéről. Ezek az emberek – bár független értelmiségieknek mondják magukat – sajátos módon azt akarják igazolni, hogy az ötvenhat utáni megtorlások jogosak voltak, hiszen itt van például a Tóth Ilona-ügy, ahol megölték egy fégyvertelen embert. Holott a Tóth Ilona-per a koncepciók perének a legrosszabb és a legajásabb fajtájából való. A perben valójában nem Tóth Ilona volt a kiszemelt áldozat, hanem egy értelmiségi ellenálló csoport perbe fogásával a megfélemlítés, az elrettentés volt a cél. Azt üzenték vele: ti is így fogtok járni!

– Mi állt az eljárás hátterében?

– 1956. november 12-től a politikai ellenállás egyik kulcshelyszíne volt a Péterfy Sándor utcai kórház Domonkos utcai részlege, ahol Tóth Ilona szigorú orvos a sebesült ellátását vezette. A kórházban gyűltek össze néhányan a levett forradalom vezetői és értelmiségi holdudvarának tagjai közül, akik innen folytatták az ellenállást, többek között *Angyal István*, *Szirmai Ottó*, *Obersovszky Gyula*, *Gáli József*, *Eörsi István*. A csoport tagjai nagy számban készítettek és terjesztettek röplapokat. Itt készült az *Élünk* című lap, innen szervezték a nagy tömeget megmozgató 1956. december 4-i nőtüntetést. A hatalom hamar tudomást szerzett a csoport működéséről, ezért november 16-án razzitát tartottak a kórházban, és letartóztatták *Angyal Istvánt*, a forradalom alatt a Tűzoltó utcai fegyveres felkelők vezetőjét. Aztán folyamatosan a csoport többi tagját is sikerült elfogniuk. Tóth Ilona november 19-én, *Obersovszky Gyula* és *Gáli József* december 5–6-án került előzetes letartóztatásba.

– Politikai eljárásaként indult a nyomozás?

– Izgatás miatt indult az eljárás. Egy biztos, hogy az ellenálló, továbbra is szervezkedő értelmiségi csoportot, valamint a magyar értelmiséget többek között azzal akarták megtörni, hogy ügyükhöz hozzákapcsoltak egy bizonyítatlan, kreált, közzéadás bűncselekményt. Ebben az összekötő kapocs Tóth Ilona volt, akinek az ügyét később átalakították emberöléssé.

– Legutóbb *Moldova György* neves író jelentette ki, hogy Tóth Ilona gyilkos volt, *Kende Péter* botránypublicista és *Eörsi László* történész hasonló véleményüket írásban is megjelentették. Még bonyolultabbá teszi az ügyet, hogy a rendszerváltás környékén a Legfelsőbb Bíróság és a Legfőbb Ügyészség kimondta: nem tudja mentesíteni Tóth Ilonát a súlyos ítélet hatálya alól. Kinek hittünk?

– A rendszerváltás után Tóth Ilona ügyében beadtak két mentesítő kérelmet is. A Legfelsőbb Bíróság és a Legfőbb Ügyészség mindkettőt elutasította. Az ügy megértéséhez tudni kell az előzményeket. *Kahler Frigyes*, az Igazságügyi Minisztérium büntetőjogi főosztályának vezetőjét 1992. május 4-én a Politikai Foglyok Országos Szövetségének megbízásából felkereste *Wittner Mária* és *Horváth Tamás*, ők kérték a „teljesen tisztázatlan” Tóth Ilona-ügy felülvizsgálatát. Ezután *Kahler Frigyes* bekérte az ügy iratait a Fővárosi Bíróságtól, és áttanulmányozta őket. Mivel neki is súlyos kételyei támadtak az iratok áttanulmányozása után a halálos ítéletet illetően, ezért levelet írt *Balsai István* igazságügy-miniszternek, amelyben szakértői vizsgálatokat javasolt. A felkért szakértők, *Buris László* egyetemi tanár, a DOTE Igazságügyi Orvostani Intézetének vezetője, *Bedroghy Péter* igazságügyi grafológus szakértő és *Benedek István* pszichiátriaprofesszor szakvéleményei megkérdőjelezték a korabeli büntető ítélet ténymegállapításait. Mert például a sértett holttestét sem a boncoláskor, sem később nem azonosították. Vagy a „beismerő” vallomásokban szereplő túsúrák nem voltak találhatóak a holttesten. Amikor az újabb vizsgálatok a sajtó útján nyilvánosságra kerültek, jelentkezett *Szöllösi József*, aki 1956 decembereben ügyészként kapcsolatba került a Tóth Ilona-üggyel, és közölte, már akkor lépéseket tett – eredménytelenül –, hogy „az esetleges koholt per megindítását megakadályozza”. Megrázó adat: Tóth Ilona évfolyamtársai 1992. október 30-án évfolyam-találkozót tartottak, és ötvenheten aláírtak egy ívet, amely többek között ezt tartalmazza: „merhetetlen megrendüléssel gyászoltuk Tóth Ilona évfolyamtársunkat, aki évfolyamunk legkülönb diákjai közé tartozott. Számunkra elképzelhetetlen rágalmak azok, amelyeket az 1957-es koncepciók anyag tartalmaz [...], a rázúdult gyalázatos rágalmak elfogadhatatlanok.”

– De itt sem ért véget a Tóth Ilona-ügy. *Balsai miniszter* 1992 októberében törvényességi óvatát nyújtotta be a legfőbb ügyészhez, majd huszonkét hónap elteltével, 1994. augusztus 29-én *Györgyi Kálmán* megírta elutasító levelét az akkor már szocialista párti igazságügy-miniszterhez, *Vastagh Pálhoz*. Tehát a magyar igazságszolgáltatás legfelső szervei elutasították Tóth Ilona rehabilitációs kérelmét, s jogszerűnek fogadták el az 1957-es bírósági eljárást. Azóta változott-e valami?

Tóth Ilona és Obersovszky Gyula szembesítése a Fővárosi Bíróságon 1957 márciusában. A koncepciók perben három ügyet mostak össze

FORRÁS: GERŐ ANDRÁS – PETŐ IVÁN BEFEJEZETLEN SZOCIALIZMUS (1997)

– Tóth Ilona mentesítése végül megtörtént, és a magyar jog szerint ártatlannak tekinthető. Ugyanis 2000-ben az Országgyűlés elfogadta azt a törvényt, amely azoknak is mentesítést adott, akiket az 1956-os forradalom kapcsán úgynevezett közzéadás bűncselekmény miatt ítélték el. Bebizonyosodott ugyanis, hogy több ötvenhatost kizárólag azért ítélték el közzéadás bűncselekmény miatt, például emberölésért, mert ezzel is súlyosbítani akarták a megtorlást. Holott ők harcoltak. Így a Fővárosi Bíróság egy végzésel ártatlannak mondta ki Tóth Ilonát. Tehát aki ma gyilkosnak nevezi Tóth Ilonát, az jogszállást sért, és adott esetben eljárást lehet ellene indítani kegyeleti jog megsértése miatt.

– Ön hónapokig tanulmányozta a peranyagot, amíg arra a következtetésre jutott, hogy Tóth Ilona ártatlan. Hogyan jutott erre a következtetésre? Mi történt tehát valójában?

– Azt lehet megállapítani teljes bizonyossággal, hogy mi nem történt. Hozzátevé, hogy van egy koncepciók peranyag, amelynek lényege, hogy az igazságot elleplezte. Tóth Ilona szigorú orvos vezette a Péterfy Domonkos utcai részleget. A betegek, a sebesült forradalmárok szerették, elismerték hozzáértését és áldozatos munkáját. A szükségkórház egyik helyiségeben stencilgépén röplapokat gyártottak, terjesztették, és ebben részt vett Tóth Ilona is. A vád szerint a kórházba bevitték egy személyt, akiről a mai napig nem lehet tudni, hogy ávós volt-e vagy sem. Ezt az embert állítólag ketten vallatták, *Gyöngyösi Miklós* – Piri –, valamint *Gönczi Ferenc*, és ebbe a folyamatba kapcsolódott be Tóth Ilona, amikor is a vallatás – a vád szerint – átalakult emberölési cselekménnyé. Nevezetesen úgy, hogy a szigorú orvosnő benzint fecskendezett injekciós tűvel az áldozat nyakába és a szívébe. Hangsúlyozom, a vád szerint, de Tóth Ilona meg a biztonság kedvéért egy bicikálval szíven is szúrta ezt az embert. Utána hárman eltemették a Domonkos utcai templom mellett. Ez volt röviden a vád. Hozzáteszem, hogy hallatlanul érdekes a Tóth Ilona-perben a korabeli boncolási jegyzőkönyv. Az orvosok leírták, hogy az állítólagos áldozaton nem voltak túsúrási nyomok, és idegen anyagot sem találtak a holttestben.

– A rendszerváltás után a Legfelsőbb Bíróság és a Legfőbb Ügyészség a felülvizsgálat után miért fogadta el a korabeli vádat?

– Megzavarhatta őket az, hogy mind a három vádlott elejétől kezdve a legutolsó kihallgatásig teljes beismerő vallomást tett. Aki viszont ismeri a Rákosi- és a Kádár-korszak koncepciók pereinek a mechanizmusát – márpedig én ismertem, több pert feldolgoztam –, az jól tudja, hogy ott a fő bizonyíték mindig a vádlottak beismerő vallomása. *Visszükij* szovjet főügyész mondta még az 1930-as években, hogy a beismerés a bizonyítékok királynöve. A koncepciók perekben mindig az volt a lényeg, hogy a vádlottból bármilyen eszközzel kicsikarják a beismerést: veréssel, kínzással, pszichikai ráhatással vagy akár orvosi eszközökkel. Ha ez bekövetkezett, akkor ezt a beismerést végigmondatták vele a bíróság előtt is. Ennek a pernek is ez volt a lényege, mert az egész bizonyítási anyag döntő részét a három beismerő vallomás tette ki.

– Mit tehettek a három emberrel, hogy beismerték az emberölést?

– Tóth Ilona személyét vizsgáltam elsősorban. Dokumentumkönyvemnek nem véletlenül adtam a néma talp címet, mivel a szigorú orvosnő a korabeli iratokban van egy elmeorvosi vélemény. Ebben a részletes szakvéleményben – *Juhász Pál* és *Nyíró Gyula* írták 1957. február 22-én – van nyolc sor, amely Tóth Ilona neurológiai állapotára vonatkozik: a tünetek arra utaltak, hogy súlyosan bántalmazták. A tünetcsoportból csak néhányat említek: „fokozott verejtékezés, élénk pilla, remegő ujjak, a jobb oldali szájzug beidegzésének zavara, mindkét oldalt néma talp, kóros, fokozott saját reflexek az ujjakon, amely agykéreg- és gerincvelő-sérüléseiből származhat”. Tehát hogyan lehetne ennél egyértelműbben kifejezni, hogy a két pszichiáter azt rögzítette: Tóth Ilonát súlyosan bántalmazták. Ezt megállapította később egy neurológus orvos szakértő és *Benedek István* professzor is. Tóth Ilonának azért volt „néma” a talpa, mert nem volt talpreflexe. Nyilván azért, mert gumibottal verték a talpát, ami bevett módszer volt a vallomások kicsikarására. Aztán Tóth Ilonának a tárgyaláson tanúsított magatartását elemezve – ezt film is rögzítette – a pszichiáter szakértő is megállapította, hogy Tóth Ilonát nagy valószínűséggel gyógyszeresen is befolyásolták a beismerésben. Ez egyébként szintén a koncepciók perek egyik kelleke volt, gondoljunk a Mindszenty- vagy a Rajk-perre. Tehát nemcsak fizikailag bántalmazták

Tóth Ilonát, hanem valószínűleg olyan pszichiátriai szereket is alkalmaztak, amelyek megtörték az ellenállását.

– Ehhez valószínűleg orvosok, pszichiáterek is kellettek, hogy ezt a kegyetlen módszert bevessek...

– Ezek sajnos közismerten működtek.

– Ki volt az állítólag megölt ember?

– Ez itt a kérdés. Nem volt azonosított holttest. Ugyanis egy emberölési ügyben mindig a kulcskérdés a holttest. Ez a corpus delicti. Tehát nem lehet tudni a mai napig, hogy kinek a holttestét tüntették fel Tóth Ilona áldozataként. Nem ismerjük az áldozat személyi adatait. A peranyagból is csak annyit lehetett megtudni, hogy az úgynevezett áldozatot *Kollár Istvánnak* hívták. Huszonhat éves, nőtlen rakodómunkás volt. Az áldozat 1952 és 1955 között sorkatonai szolgálatot teljesített a belső karhatalomnál, és mint örvetető szerelt le. De hiányzik az adataiból az anyja neve, mikor és hol született, valamint állandó vagy ideiglenes lakcíme, amit abban az időben pontosan vezettek. Tehát már a nyomozás kezdetén nem szerezték be ezeket a könnyen hozzáférhető adatokat. Az kétségtelen, hogy valóban volt egy ávós *Kollár István*, aki 1930-ban született, de ő 1981-ben ezredesként szerelt le a Belügyminisztérium kimutatása szerint. Tehát létezett *Kollár István*, de nem lehet tudni, hogy ki halt meg, ki volt az áldozat. A másik, amit már említettem, hogy a holttest vizsgálatkor a boncolási jegyzőkönyv nem tüntette fel azokat a sérüléseket, amelyeket Tóth Ilona elismert. A vegyvizsgálati jegyzőkönyv nem mutatott ki idegen anyagot – nevezetesen benzint – a holttest szervezetében. Továbbmegyek: azon a késen, amellyel állítólag szíven szúrták az ismeretlen személyt, nem mutatott ki vérnyomokat a korabeli vegyvizsgálati jegyzőkönyv.

– Akkor mi történt?

– Kísérlet tettünk a Tóth Ilona-ügy rekonstruálására az előbb elmondottak fényében is. Ehhez tartozik az is, hogy *Földes Vilmos*, aki boncolta a szóban forgó áldozatot, a kilencvenes években elmondta, hogy szerinte a kórházba bevitték egy olyan embert, akit valakik az utcán vertek össze, majd a halálán volt. Ehhez az emberhez hívták oda Tóth Ilonát, hogy segítsen rajta. Nem tudott rajta segíteni, meghalt. Ezt nem én mondom, hanem *Földes Vilmos* boncolóorvos mondta.

– Aki a rendszert kiszolgálta.

– Ő igazságügyi orvos szakértő volt a BM-ben, ez volt a dolga. Egyszóval Tóth Ilonának ezt az orvosi tevékenységét alakították át emberölési ügygé. Példátlan, hogy a Fővárosi Bíróság *B. Tóth Matild*, majd a Legfelsőbb Bíróság *Radó Zoltán* tanácselnök vezetésével nem indokolták meg az ítéletüket, pusztán leírták a beismerő vallomást. A másik, hogy a három vádlott vallomása között harmincféle ellentmondás, ellentét volt, amit a bíróság nem tudott feloldani. Az aljasságok közé tartozik, hogy itt nemcsak a Tóth Ilona-perről volt szó, hanem három teljesen különböző ügyről, amelyet összekapcsoltak. Az összemérés módszere is a koncepciók perek lényegéhez tartozott. Obersovszkyék ügyének semmi köze nem volt a Tóth Ilonához, de a külföld előtt ezzel a kuszasággal átláthatatlanná akarták tenni a pert, mint ha itt egy hatalmas összeesküvés készülődött volna *Obersovszky Gyula* szellemi vezetésével. Így a tizenhárom vádlottat felsorakoztató ügyben hat halálos ítélet született. *Obersovszky* és *Gáli József* halálos ítéletét néhány nap múlva a nemzetközi tiltakozás hatására a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa életfogytig tartó, illetve tizenöt éves börtönbüntetésre enyhítette. *Gyöngyösi Miklós*, *Gönczi Ferenc* és *Kovács Ferenc* halálos ítéletét 1957. június 26-án hajtották végre, Tóth Ilonát másnap hajnalban végezték ki. Holtteste harminc percen át függött a bitófán.

– Összegezve tehát mi a véleménye Tóth Ilonáról és peréről?

– Kétséget kizáróan kijelenthető a feltárt bizonyítékok alapján, hogy Tóth Ilona ártatlan volt, koncepciók kirakatperben ítélték halálra az orvosi kar mártírját. Tóth Ilona egy rendkívüli tisztaságú, magas erkölcsi színvonalon álló orvosnő volt. Hasonló megállapításra jutottam *Mansfeld Péter* perének megvizsgálása után, amit megírtam *Ez itt a vértanúk vére* című könyvemben. A kivégzett *Mansfeld Péter* is tisztán gondolkodású tizenhat éves gyerek volt. Ha az ilyenekre rá tudták mondani, hogy köztörvényes bűnözők, sokkal inkább elhíhető volt, hogy a többiek is, akiket elítéltek, mind bűnösök. A közismerten legtisztább két ember bemozolása mögött ez állt és ez áll még ma is. Hogy bizonyos erők igazolják, megmagyarázzák az ötvenhat utáni megtorlást.